

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Марина Дяченко-Богун

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

Анотація:

Стаття присвячена проблемі визначення факторів впливу глобальних тенденцій розвитку суспільства на формування змісту підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у навчальних закладах. Аналізується науково-педагогічна література з цього питання й розкривається значення терміна «глобалізація», під яким розуміється процес взаємозалежності країн під впливом економічних, політичних, культурних відносин, виникнення світової загальної соціокультурної системи. Підкреслюється, що зміни, які відбуваються в сучасному світі, забезпечують становлення такого типу культури, для якого консервативна «когнітивна» освіта виявляється неефективною й нецільовою, що потребує створення нової освітньої моделі.

Ключові слова:

здоров'я; здоров'язбережувальні технології; глобалізація; новий освітній простір; цінність здоров'я.

Аннотация:

Дяченко-Богун Марина. Глобальные тенденции развития общества как фактор формирования содержания здоровьесберегающих технологий в учреждениях образования.

Статья посвящена проблеме определения факторов влияния глобальных тенденций развития общества на формирование содержания подготовки будущих учителей естественных дисциплин к реализации здоровьесберегающих технологий в учебных заведениях. Анализируется научно-педагогическая литература по этому вопросу и раскрывается содержание термина «глобализация», под которым понимается процесс взаимозависимости стран под влиянием экономических, политических, культурных отношений, возникновения мировой общей социокультурной системы. Подчеркивается, что изменения, которые происходят в современном мире, обеспечивают становление такого типа культуры, для которого консервативное «когнитивное» образование оказывается неэффективным и нецелесообразным, что требует создания новой образовательной модели.

Ключевые слова:

здоровье; здоровьесберегающие технологии; глобализация; новое образовательное пространство; ценность здоровья.

Resume:

Diachenko-Bohun Maryna. Global trends in society as a factor of contents formation of health-preserving technology in educational institutions.

The article discusses the factors determining the impact of global trends in the development of society on the content formation in future natural science teachers' training regarding the implementation of health-preserving technology at educational institutions. The author analyzes scientific and educational literature on this issue and reveals the term "globalization" as a process of interdependence of countries affected by economic, political and cultural relations, the emergence of the world total socio-cultural system. It is emphasized that the changes that are taking place in the modern world, provide formation of this type of culture, for which the conservative "cognitive" education is ineffective and impractical, requiring the need to create a new educational model. Investigated globalization of society led to a change in the educational paradigm, which resulted in the need to rethink the nature of requirements for teacher training, improve their competence in respect of health-preserving technology implementation at educational institutions. The analysis of scientific pedagogical literature suggests that the improvement of vocational training should ensure not only a high level of teachers' professional knowledge formation, but also personality, capable of effective health-preserving activities in the rapidly changing world of moral choice, critical thinking, systematic analysis of the world events and society.

Key words:

health, health-preserving technology, globalization, the new educational space, the value of health.

Постановка проблеми. Документи міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародної організації праці, Ради Європи, Європейської асоціації педагогічної освіти) вказують на те, що головна роль у сучасних і майбутніх продуктивних змінах належить освітній галузі та педагогам, які проголошені «носіями суспільних та освітніх змін».

Базою для переформатування професійних функцій учителів у сучасному суспільстві стала низка нових явищ, чинників та ідей, серед яких виділяємо такі:

- явище глобалізації;
- широка демократична участь кожної людини в справах суспільства;
- важливість забезпечення того, щоб благами від розвитку могли користуватися всі суспільні групи й прошарки;

– необхідність пристосування до життєвих циклів, що швидко змінюються;

– навчання протягом усього життя стає прийнятною для всіх нормою;

– опора на фундамент (чотири стовпи) освіти – учитися бути, учитися знати, учитися робити й учитися жити разом – у пошуках ефективних шляхів забезпечення індивідуальних свобод, інтелектуального творчого розвитку кожної людини задля життя в соціальній єдності, гармонії та мирі;

– важливість морального й ціннісного виховання разом з інтелектуальним розвитком [6, с. 17].

У цьому контексті проблему науково-методичної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності необхідно розглядати

як комплекс питань, спрямованих на вдосконалення професійної освіти загалом і на розвиток і актуалізацію природничої освіти зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення професійної освіти стало актуальним завдяки пошуку відповіді на ті виклики, що зумовили фундаментальні перетворення в соціальній, культурній, економічній сферах суспільного життя України. Ці зміни тісно пов'язані як з глобальними явищами у світі (планетарною економічною кризою, глобалізацією, інформатизацією), так і з перетвореннями в межах країни (формування ринкових відносин, розвиток демократичного суспільства, розбудова нового соціального й політичного устрою країни).

У працях В. Андрущенка, В. Афанасьєва, В. Баруліна, Н. Зими, В. Кременя, О. Радугіна, В. Самохвалової, Л. Столовича, П. Шихирева та багатьох інших вітчизняних дослідників, а також у працях дослідників з країн СНД, велика увага приділяється формуванню загальних теоретико-методологічних підходів до вивчення процесів глобалізації та соціокультурних процесів.

Розглядається питання використання здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти також у роботах зарубіжних дослідників, зокрема З. Баумана, Д. Белла, Ж. Бодрійара, Г.Х. фон Врігта, Е. Гуссерля, Д. Коллінгвуда, Ж. Ф. Ліотара, М. Мерло-Понті, Т. Парсонса, Г. Райла, А. Тойнбі, Е. Тоффлера, М. Гайдеггера, М. Шелера, А. Шютца.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у виокремленні й аналізі тих ключових глобальних тенденцій, які визначають формування змістового наповнення процесу підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації технологій здоров'язбереження в навчально-виховних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасність формує нові вимоги до здоров'язбережувальної діяльності майбутніх учителів, адже сьогодні відбуваються глибокі зміни в суспільстві соціокультурного розвитку, зміни цінностей і потреб людства. Ці зміни пов'язані з наслідками впливів глобалізації та інформатизації суспільства. Тому є необхідність розглянути змістову сутність цих понять більш конкретно.

Здебільшого дослідники використовують дефініцію «глобалізація» (від англ. «global» – світовий, загальний) для визначення ситуації зміни всіх сторін життя суспільства під впливом загальносвітової тенденції до взаємозалежності та відвертості. Наприклад, С. Кравченко розуміє під терміном «глобалізація» (globalization)

процес взаємозалежності країн, що зростає під впливом економічних, політичних, культурних відносин, виникнення світової загальної соціокультурної системи, диференційованої на окремі локальні підсистеми [5, с. 80].

На думку О. Новикова, глобалізація – це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який призводить до зростання одноманітності в житті народів планети. Дослідник тлумачить цей термін як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції, основними характеристиками якого є поширення капіталізму в усьому світі, світовий розподіл праці, міграція в масштабах усієї планети грошових, людських і виробничих ресурсів, а також стандартизація економічних і технологічних процесів і зближення культур різних країн [6, с. 11].

Досліджувані процеси глобалізації суспільства привели до зміни освітньої парадигми, що спричинило необхідність переосмислення вимог до сутності професійної підготовки вчителів, підвищення їх компетентності стосовно питання реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти. Зазначені підходи знайшли своє відображення в дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема І. Аносова (антропологізм як чинник гуманізації освіти); Є. Барбіної (формування педагогічної майстерності в системі безперервної педагогічної освіти); І. Богданової (професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій); О. Глузмана (розвиток університетської педагогічної освіти в Україні); В. Гриньової (формування педагогічної культури майбутнього вчителя); Н. Гузій (категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога); О. Дубасенюк (теоретичні й методичні основи виховної діяльності педагога); О. Мещанінова (сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика); М. Чобітько (теоретико-методологічні засади особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів); В. Шахова (теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів) тощо.

Як уважає В. Андрущенко, від «якості освіти вже сьогодні багато в чому залежить місце країни й народу в міжнародному поділі праці» [1, с. 14]. Характеризуючи технології завтрашнього дня, О. Новиков наголошує на тому, що ці технології потребують «...людей, які можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, які достатньо швидко встановлюють

нові відносини в швидкозмінній реальності» [6, с. 30].

Нові виклики щодо рівня основної та професійної школи формуються новим суспільством, у якому саме знання та технології стають капіталом і головним ресурсом економіки. Ще наприкінці минулого століття І. Зязюн, аналізуючи зміни щодо освітніх вимог, визначив їх основні тенденції, а саме:

– світову тенденцію зміни основної парадигми освіти;

– світову тенденцію інтеграції та гуманізації освіти;

– тенденцію до повернення традицій вітчизняної освіти й культури, у яких спостерігається сильна «методологія та методика», добре організована гуманітарна освіта на єдності національної і світової культур [4, с. 4].

Ці тенденції потребують розширення функцій вищої освіти. Якщо в традиційній системі вищої освіти головною була освітня функція – формування й розвиток загальнопрофесійних і спеціальних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця як суб'єкта професійної діяльності, то зі зміною парадигми освіти прийшло розуміння оновленого переліку її функцій, до якого належать реляційна, регулятивна, аксіологічна, інтегративна, виховна, розвивальна, світоглядна, інноваційна, економічна й статусна функції.

Комплексна реалізація перелічених функцій забезпечує не лише формування в майбутніх учителів професійно значущих знань і умінь у галузі природничих наук і здоров'язбереження, а й відповідає на запити сучасного суспільства щодо формування життєвих настанов і принципів, культуровідповідних уявлень про соціально-етичні норми, цінності, ідеали й відповідні їм стандарти поведінки. У цих умовах особливої актуальності набуває необхідність творчого аналізу й реконструкції нового змісту виховної функції вищої освіти, яка повинна забезпечити розвиток тих якісних характеристик майбутнього вчителя, які дадуть змогу йому ефективно конкурувати як фахівцю, особливо в питаннях спроможності збереження власного здоров'я та здоров'я учнів. О. Пашков, аналізуючи основні орієнтири розвитку вчителя на етапі його професійної освіти, вказує на особливу роль зміцнення здоров'я та фізичного вдосконалення в розвитку інтелекту й творчого мислення, самосвідомості та Я-концепції, емоційно-вольової та мотиваційної сфер, здібностей і на їх основі – індивідуального стилю роботи й спілкування [5, с. 7].

Л. Сальников підкреслив важливість розвитку індивідуальності майбутнього вчителя. Зміни,

що відбуваються в сучасному світі, забезпечують становлення такого типу культури, для якого консервативна «когнітивна» освіта виявляється неефективною та недоцільною [8, с. 3]. Нова освітня модель повинна відповідати таким умовам:

– розумно поєднувати когнітивний і компетентнісний підходи;

– активно використовувати форми й технології контекстного навчання;

– бути модульною (міждисциплінарні професійно орієнтовані модулі);

– бути багаторівневою;

– «...розглядати природничу освіту як методологію пізнавальної діяльності, науковий спосіб бачення світу, що передбачає особистісне ставлення до нього і, як наслідок, свідоме розпорядження власним досвідом» [8, с. 11].

Багато дослідників, зокрема С. Змейов, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Л. Суценко розглядають питання вдосконалення професійної освіти через призму формування завдань неперервної освіти. Так, зокрема, О. Галус наголошує на тому, що освіта, окрім допомоги в адаптації до нових умов змінного світу, почала виконувати випереджувальну функцію в підготовці людини до подолання порушень її рівноваги в соціо професійній діяльності й у житті загалом.

Нові умови функціонування вищої професійної освіти потребують коригування її основної мети, яка сьогодні полягає в підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних не тільки виконувати достатньо складні завдання, а й порушувати проблеми й знаходити їх принципово нові розв'язання.

Ускладнення рівня завдань, збільшений потік інформації потребує від майбутніх учителів підвищення рівня теоретичної обґрунтованості та історизму (розвиток теорії предмета), ознайомлення з сучасним станом наукових досліджень і наукових проблем, із прогнозами розвитку відповідної галузі знань. Дослідники вказують на необхідність зміни пріоритетів у системі професійної підготовки майбутнього вчителя:

– у визначенні освітніх цілей (розвиток особистості, її творчого потенціалу, здатності до набуття нових знань, умінь і навичок, створення умов для самореалізації, самопізнання, самовиховання);

– в удосконаленні змісту, освітній стандарт якого ґрунтується на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, антропоцентризму, полікультурності, системності, інтегрованості, єдності навчання й виховання, узгоджується з сучасними запитамі суспільства, інтеграцією до світового та європейського освітніх просторів, ураховує

потреби, інтереси, можливості та стан здоров'я студентів;

– у відпрацюванні технологій навчання, що забезпечують позицію студентів як суб'єктів освітнього процесу, їх зорієнтованість на постійну роботу над собою; реалізують запит особистого досвіду, інтересів і потреб майбутніх фахівців, зокрема щодо збереження здоров'я в процесі навчання й у професійній діяльності.

Глобалізація проблем сучасного світу ставить перед системою освіти вимогу підготувати не стільки інформовану людину, скільки соціокультурну людину, яка пізнає суспільство, визначає себе й своє місце в цьому швидкозмінному світі, зберігає те цінне, яке є в культурі, ціннісно осмислює результати своєї діяльності, своїх взаємодій із соціумом, з людьми через людину, через її доброзичливе ставлення до інших.

На думку О. Новикова, результат ефективного навчання в постіндустріальному суспільстві забезпечує:

– наявність особливого освітнього ресурсу для освоєння безлічі складних технічних систем;

– здатність до ефективного освоєння величезних масивів інформації; здатність до успішної діяльності в максимально невизначеній (у найрізноманітніших значеннях) економічній, технологічній, виробничій ситуації;

– самостійність і рішучість, необхідність швидко орієнтуватися в інформаційному потоці, який усе прискорюється, швидко ухвалювати рішення й утілювати їх;

– уміння класифікувати й перекласифіковувати інформацію, оцінювати її, змінювати категорії за необхідності руху від конкретного до абстрактного і назад; розглядати проблему з нової позиції: як навчити самого себе;

– готовність діяти в умовах високої динаміки ринку праці;

– уміння працювати в команді, часто різноманітній, наявність комунікабельності, толерантності, навичок самоорганізації; уміння самостійно ставити цілі й досягати їх;

– ефективне навчання різних мов, комп'ютерної грамотності та текстової культури (уміння розуміти текст, аналізувати його, оформлювати свої думки у вигляді тексту);

– наявність широти поглядів, інтеграції наук, осмислення будь-якої проблеми загалом [6, с. 31].

Підсумовуючи, О. Новикова наголошує на тому, що освіченість у постіндустріальному суспільстві – це здатність спілкуватися, учитися, аналізувати, проектувати, вибирати й творити [6, с. 32].

Новий професійний контур вчителя став предметом дослідження С. Синенка, який вважає, що в нових умовах учитель повинен:

– забезпечувати свій постійний розвиток, зокрема вдосконалювати знання та викладацькі навички;

– усвідомлювати, які цінності й світоглядні настанови ведуть до створення здорового людського суспільства;

– брати активну участь у справах місцевої громади і всього суспільства;

– забезпечувати ефективне управління навчальним середовищем і ресурсами;

– уміти ув'язувати навчальні програми школи з потребами суспільства;

– уміти давати поради окремим дітям і управляти групами дітей;

– уміти вибирати й використовувати різні педагогічні методи;

– розумітися на різних науково-дослідницьких методологіях [8, с. 54].

Актуалізація питання вдосконалення змісту природничих дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах зумовлюється посиленням уваги до природничої освіти в усьому світі. Окремо потрібно виділити той факт, що «гуманізація і гуманітаризація освіти, зокрема природничої, у комплексі своїх різноаспектних проявів є об'єктивною вимогою реалізації соціально-освітніх реформ в Україні, відображенням важливих світових тенденцій розвитку освітньої практики» [3, с. 37]. Водночас, як уважає І. Гашенко, сьогодні ми спостерігаємо кризу природничої освіти, яку зумовлюють три головні чинники:

– зменшення впливу військово-промислового комплексу в економіці й соціальному житті країни;

– загальне зниження рівня бюджетного фінансування освіти в зв'язку зі структурною соціально-економічною кризою;

– необхідність подолання відставання від світових тенденцій змін постіндустріального цивілізаційного розвитку, змісту гуманізації та гуманітаризації освіти [3, с. 18].

Заслужовує на увагу думка В. Бобрицької, що «...поряд з традиційною спрямованістю природничої освіти на формування в майбутніх учителів наукових уявлень про картину світу, вивчення біологічної різноманітності, актуалізується гуманістична роль природничо-наукових знань, що відкриває широкі можливості для їх використання в навчально-виховному процесі як джерела науково обґрунтованої інформації про збереження та зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя в майбутніх учителів» [2, с. 11].

В умовах актуалізації природничої освіти фахова підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін буде цілісною та завершеною, якщо відповідатиме таким критеріям:

– ґрунтуватися на новітніх наукових дослідженнях з природничих дисциплін;
 – надавати ефективний методичний інструментарій для засвоєння нових знань і проведення власних досліджень;
 – бути міждисциплінарною – інтегрувати знання з гуманітарних і соціальних наук, особливо щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій.

Висновки. Отже, аналіз науково-педагогічної літератури дав змогу дійти висновку, що вдосконалення професійної освіти має забезпечити формування в майбутніх учителів не лише високого рівня володіння фаховими знаннями, а й особистості, здатної до ефективної здоров'язбережувальної діяльності в швидкозмінному світі, до морального вибору, критичного мислення, системного аналізу подій у світі та суспільстві.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
2. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук : дис. доктора пед. наук : 13.00.04 / Бобрицька Валентина Іванівна. – К., 2006. – 462 с.
3. Гашенко І. О. Педагогічні умови гуманітаризації природничо-наукової освіти старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах України : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Гашенко Ірина Олександрівна. – Запоріжжя, 2005. – 198 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
5. Кравченко С. А. Социологический энциклопедический русско-английский словарь : Более 10 000 единиц / С. А. Кравченко. – М. : ООО «Издательство Астрель», 2004. – 511 с.
6. Новиков А. М. Постиндустриальное образование: Публицистическая полемическая монография / А. М. Новиков. – М. : Эгвес, 2008. – 136 с.
7. Сальников Н. Л. Реформирование высшей школы: концепция новой образовательной модели / Н. Л. Сальников, С. Б. Бурхун // Высшее образование. – 2008. – № 2. – С. 3–12.
8. Синенко С. І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Синенко Сергій Іванович. – К., 2002. – 183 с.

Рецензент: Павленко А.І. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Дяченко-Богун Марина Миколаївна
 ecos.poltava2015@gmail.com
 Полтавський національний педагогічний
 університет ім. В. Г. Короленка
 вул. Остроградського, м. Полтава, 236000, Україна
 doi: dx.doi.org/10.15124

Матеріал надійшов до редакції 28. 11. 2015 р.

Прийнято до друку 12.12.2015 р.

References

1. Andrushchenko, V.P. (2002). Modernization of education: policy and practice. *Pedahohika i psykholohiia*, 3, 12-15. [in Ukrainian]
2. Bobrytska, V.I. (2006). *Theoretical and methodological foundations of a healthy lifestyle for future teachers in the study of natural sciences : thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04*, Kyiv, 462 p. [in Ukrainian]
3. Hashenko, I.A. (2005). *Pedagogical conditions of science education humanization in senior students at secondary schools in Ukraine: thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.01*, Zaporizhia, 198 p. [in Ukrainian]
4. Ziazun, I.A. (2000). *Pedagogy of good: ideals and realities*. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian]
5. Kravchenko, S.A. (2004). *Sociological Encyclopedic Russian-English Dictionary: more than 10 000 units*. Moscow: LLC "Izdatelstvo Astrel". [in Russian]
6. Novikov, A.M. (2008). *Postindustrial education: journalistic polemic monograph*. Moscow : Egves. [in Russian]
7. Salnikov, N.L. (2008). Reform of higher education: the concept of a new educational model. *Vysshee obrazovanie*, 2, 3-12. [in Russian]
8. Sinenko, S.I. (2002). *Development of Postgraduate Education in Western European countries (England, France, Germany): thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.04*. Kyiv, 183 p. [in Ukrainian]